

nad srdžbom vjernika ne zađe sunce, što pretpostavlja "odnose u kojima može biti sukoba, ali ne mora biti zla, grijeha". Autori navode biblijske primjere posrednika pri pomirenju sukobljenih (200) te u svjetlu njih i socijalne psihologije nude pravila za uspješno rješavanje sukoba.

U poglavlju "Igrom do mira" ljudsku potrebu za partnerstvom izvode autori iz stvorenosti muškarca i žene zajedno na sliku Božju (214-215) te iz spremnosti Boga da ljudski plač okrene u igranje, kako kaže Ps 30,11-13. Vrlo je zanimljivo tumačenje Isusove izreke o potrebi da svi primimo kraljevstvo Božje kao djeca (Mk 10,15 = Lk 18,17): "Isus pritom zacijelo nije mislio samo na dječju nedužnost. Mislio je sigurno i na dječje svađe, ali svakako i na dječju predanost igri, na njihovu nezasitnost igrom. Poljuljano povjerenje djeca ponovo uspostave u igri" (218). U tom poglavlju donešen je cjelovit tekst 1 Kor 13 o ljubavi kao kriteriju djelovanja.

Poglavlju o miru sa svim stvorenjima autori stavljaju za biblijsku podlogu izreke Post 2,15 i 3,15 o prvotnom skladu koji je poremećen čovjekovom pobunom protiv Boga. Tu su i Izaijine izreke o skladnoj ispaši krava i medvjedica u vrijeme Mesijina mira (232-233).

Iz Dodatka VI veoma uspjelima smatram molitve za mir koje su vrlo vjerno prericanje tekstova Ef 2,11-22; Fil 4,3-9, Kol 3,11-15; Rim 12,6-21; 2 Kor 13,3-11 i Flm. Ove molitve su sjajni primjeri biblijskog univerzalizma pretvorenog u vjerničke prošnje. Po njima riječ Božju, zapisanu i namijenjenu povijesnog generaciji prvih slušatelja, pretvaramo

u riječ nama upućenu, u našim povijesnim i društvenim prilikama.

Odabir biblijskih tekstova za deset tema ove knjige uvjetovan je svrhom same knjige, a to je odgoj za mir u pluralističkom svijetu s mnoštvom religija, kultura i društvenih sistema. Stariji egzegeti mogli bi ponegdje prigovoriti zbog previše psihologiziranja nad svetim tekstom, bez dostatnog uvačavanja povijesnih okolnosti pojedine biblijske knjige i izreke. To je ipak ostalo u granicama vjerničkog služenja svetim tekstom koji je za današnje kršćane riječ Božja u pluralističkom svijetu.

Kao katolik i Hrvat iz Bosne, upućujem pohvalu i zahvalu autorima što su citirali Papine riječi iz Sarajeva i za Sarajevom, zatim Poslanicu biskupa BiH prigodom proglašenja daytonskog mira i jedan tekst nadbiskupa Puljića iz 1993. Za njih su Republika Hrvatska i Daytonka BiH dvije samostalne države, ali su Hrvati katolici u tim državama jedan narod i pripadnici jedne, Katoličke Crkve.

Mato Zovkić

* * *

Dr. JOSIP OLUJIĆ, *O razvojnim nizovima nekoliko melanopsida i prozostenida iz sarmatskih naslaga okolice Sinja (Dalmacija, Hrvatska)*; priredila: Zlata Jurišić-Polšak; Hrvatski prirodoslovni muzej i Provincijalat Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, Zagreb 1999; format: 21 x 29 cm; str. 135.; tabelarni i slikovni prilozi; priloženo u koricama: karta i 3 tabelarna priloga velikoga formata.

U promijenjenim političkim prilikama u Hrvatskoj često smo svjedoci otimanja od prisilna zaborava značajnih pojedinaca koji su pali kao žrtve ideološke mržnje tijekom Drugoga svjetskog rata i neposredno nakon njega. Među čak 42 franjevca, člana Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, koji su tako skončali zemaljski život jedan od korifeja je i dr. fra Josip Olujić, profesor prirodoslovnih predmeta na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju. Krajem listopada 1944. zajedno s još trojicom redovničke subraće mučki je ubijen od komunističke vlasti. Za njim je ostao neobjavljen upravo dovršen paleontološki rad, opširna studija o fosilima neogenskih pužića iz naslaga u okolici Sinja, kao rezultat više od dvadesetogodišnjega istraživanja. Tiskanje rada već je bilo ugovoreno u Frankfurtu, u *Archiv für Molluskenkunde*, prestižnu časopisu za to područje znanosti.

Danas je izvjesno da u onodobnoj općoj ratnoj pomutnji kako u Njemačkoj tako i u Dalmaciji konačna verzija rada i prateći paleontološki materijal nisu niti poslani u Frankfurt, kako je Olujić obećao da će učiniti u pismu uredništvu samo mjesec dana prije smrti. Radne i konačna verzija teksta na njemačkom jeziku u rukopisu, izdvojeni fosilni primjerci, brojne fotografije i tabele te golem broj fosilnih primjeraka sačuvani su u Franjevačkom samostanu u Sinju, a nastojanjem dugodišnjega arhivara, bibliotekara i voditelja samostanske zbirke prof. fra Josipa Solde sve je to prije više od desetljeća predano na obradu stručnja-cima Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja u Zagrebu.

Rezultat toga jest nedavno objavljivanje te studije na hrvatskom

(prijevod s njemačkog izvornika) i njemačkom jeziku (izvorni Olujićev tekst sačuvan u čistopisu), a popraćeno opširnim komentarima pod paleontološkim (Zlata Jurišić-Polšak) i geološkim (Jerolim Bulić) vidom, s motrišta rezultata recentne znanosti, te kratkim pregledom Olujićeva života i rada (Mijo Čaleta). Recenzenti su akademik Ivan Gušić i dr. Josip Balabanić. Studiju je za tisak priredila mr. Jurišić-Polšak nakon temeljita dugogodišnjeg istraživanja i provjere svih detalja, od pronicanja u sačuvane rukopise i paleontološki i slikovni materijal do provjere na terenu na kojem je Olujić istraživao.

Nameće se pitanje ima li danas smisla objavljivati prirodoslovni rad koji je dovršen čak prije 55 godina, a nakon tolikog obilja svakodnevnih uvijek novih i novih istraživanja i rezultata. Nije li to ipak samo povijesni dug jednome predanu životu, dugotrajnu i ustrajnu istraživačkom radu i jednoj mučeničkoj smrti, a nikakav znanstveni doprinos? Kako bismo otklonili tu sumnju, navest ću nekoliko tvrdnji iz jednoga od spomenutih komentara.

”Znanstvena vrijednost njegova [Olujićeva] rada nije ni danas umanjena, baš naprotiv. Njegov kompleksan pristup paleontologiji, posebno s biološkog stajališta, rekonstrukcija paleoekoloških uvjeta, mogućnost provjere na terenu uz golemu količinu obrađenog ‘dokaznog’ materijala, čine njegov rad ne samo aktualnim nego i atraktivnim i danas“ (Jurišić-Polšak, str. 91). ... ”Kako vidimo i u najnovije vrijeme se još razmatraju razni povodi za morfološke promjene na kućicama [pužića] u uzastopnom slijedu slojeva. U tom

smislu smatram da Olujićev rad daje vrijedan prilog i današnjim diskusijama o toj temi“ (Jurišić-Polšak, str. 109).

Čime je Olujić pridonio znanosti? U okviru znanstvene discipline (eksperimentalne fizike) u kojoj se specijalizirao i u kojoj je izvodio pokuse, o čemu je obranio i objavio disertaciju još 1918, danas ga zasigurno više nitko ne spominje. Kada je, pak, u okviru jedne druge prirodne znanosti (paleontologije) objavio samo preliminarnu rezultate svojih višegodišnjih istraživanja kao tzv. *prethodno priopćenje* (također u *Archiv für Molluskenkunde*, 1936), izazvao je ipak zanimanje nerazmjerno obujmu toga članka od nepune 4 stranice.

Tako je već 1937. u ljubljanskom časopisu *Proteus* njegov primjer tzv. razvojnih nizova ocijenjen kao najbolji dotada poznat. Iste je godine održao predavanje Prirodoslovnom društvu na Sveučilištu u Ljubljani, nakon što je to godinu dana ranije učinio i pred Primorskim prirodoslovnim društvom u Splitu. Nešto kasnije već je citiran u do danas nenadmašenu opsežnu njemačkom priručniku za paleozoologiju (Wenz 1938). U Hrvatskoj tek 1963. u svome paleontološkom udžbeniku navodi ga V. Hochansky-Devidé. U znanstvenoj literaturi još nalazimo citat kod Schütt & Besenecker (1973) u radu koji se bavi slatkovodnim neogenskim naslagama Grčke. Mogli bismo spomenuti i članke u dnevnom tisku koji su pisali o fra Jozinu istraživanju (*Novo doba, Politika*). Ako za vrednovanje Olujićeva rada primjenimo i danas najčešći kriterij - broj citata u referentnoj literaturi - onda je razvidna njegova vrijednost.

A danas nakon tiskanja njegove opsežne studije (zajedno s priložima preko 50 str. A4 formata), u kojoj su ne samo opsegom nego još više novim podacima višestruko dopunjeni i nadmašeni preliminarni rezultati, možda naslućujemo kakav bi odjek izazvala ta studija da je objavljena onda kad je trebala biti.

I sada da objasnimo u čemu je doprinos tog istraživanja te su rezultati i danas aktualni. Olujić je u Lučanima u potoku Sutini otkrio neprekinut niz jezerskih sedimenata koji u gotovo nepromijenjenu profilu dosežu visinu od oko 115 m. U njima je pronalazio okamine nekoliko vrsta malenih pužića, kojih je kućica duga najčešće jedva oko 0,5 cm. Na tom nalazištu, usporedivši i druga nepotpuna (također vlastita) nalazišta u dolini Cetine od Otišića do Čaporica i u Petrovu polju, rekonstruirao je njihovu evoluciju i postupno mijenjanje iz jedne podvrste u drugu ili čak jedne vrste u drugu tijekom postojanja slatkovodnog jezera na tom prostoru prije više milijuna godina. Drugim riječima, utvrdio je nekoliko razvojnih nizova pužića koji su živjeli u jezeru toga geološkog razdoblja. Razvojni ili filogenetski niz jest slijed progresivnih promjena tijekom velikoga broja generacija neke skupine organizama kroz određeno vremensko razdoblje (u geološkim razmjerima). Te se promjene, vidljive u prvom redu u morfologiji njihovih fosilnih ostataka, mogu neposredno pratiti u sedimentima koji su nastali onda kad su ti organizmi živjeli, a ako su do danas ostali više ili manje nepromijenjeni. Razvojni nizovi, postupno razvijanje jednih vrsta u drugu, smatraju se klasičnim dokazima evolucije živih bića.

Olujčić je u Lučanima zapazio da se kućice pužića roda *Prososthenia* progresivno mijenjaju (dobivaju ili gube rebraste ukrase) ako se promatra sediment od najnižih prema najvišim slojevima. Prikupivši golem broj fosila pužića i točno utvrdivši pravilnost njihova pojavljivanja u odgovarajućim slojevima, uspio je u cijelosti rekonstruirati razvoj (evoluciju) više podvrsta i vrsta unutar dvaju rodova; ukratko, opisao je čak 8 razvojnih nizova. Pri tom je znatno nadopunio ili čak potpuno ispravio neke navode prirodoslovaca koji su u jezerskim naslagama istoga geološkog razdoblja u Dalmaciji prikupljali fosile prije njega, kao što su to činili još u prošlom stoljeću bečki paleontolog Melchior Neumayr i naš prirodoslovac Špiro Brusina. Neumayr je 1875. opisao jedan od prvih uopće poznatih razvojnih nizova i za to dobio priznanje od samoga Charlesa Darwina, a osobito se često navodi razvojni niz pužića roda *Viviparus* koji je taj Bečanin utvrdio u naslagama u Slavoniji. Do Olujčićeva istraživanja bilo je opisano više razvojnih nizova, a već onda na temelju samo preliminarnih rezultata ocijenjeno je (Kuščera 1937) da niti jedan nije tako cjelovit i očigledan kao njegovi iz naslaga u Lučanima.

Ovdje ne možemo navesti sve što je u Olujčićevu radu vrijedno pažnje i danas nakon toliko vremena. Spomenimo samo da mr. Jurišić-Polšak analizirajući sačuvane i starije verzije rada otkriva da je fra Jozo bio na tragu i još nekih značajnih zaključaka koje je kasnije izbacio iz konačne verzije rada. Ali osobito ističe i današnju aktualnost njegova objašnjenja zbog kojih se uzroka neki

organizmi tijekom vremena uopće mijenjaju. Nadalje, danas je vrijedno pažnje i Olujčićevo poimanje vrste kao sistematske kategorije. Naime, i danas je kako u biologiji tako i u paleontologiji, važno teorijsko i praktično omeđenje vrste kao skupine, tj. razabiranje kada neki organizam više nije pripadnik jedne nego druge srodne vrste. Iako o tome Olujčić ne teoretizira, nego samo nađene fosile razvrstava i imenuje, mr. Jurišić-Polšak, uspoređujući principe na temelju kojih on to čini s onim što tvrde današnji eminentni istraživači, zaključuje sljedeće (str. 108): "Nema, dakle, nikakve razlike između Olujčićeva razmišljanja o vrsti i mišljenja navedenih autora paleontoloških radova iz 1981. i 1993. godine."

Dakako da nakon tolika vremenskog odmaka ne može baš sve u Olujčićevu radu biti u skladu sa današnjim spoznajama. Tako geolog Bulić u svome komentaru upozorava na danas dijelom izmijenjena geološka gledanja prostora na kojem je Olujčić istraživao. Ali odmah upozorava da geologija i nije bila predmet njegova istraživanja i da su njegove pogreške zapravo pogreške tadašnjih najvećih autoriteta na koje se pozivao. Slično i s određivanjem starosti sedimenata. Olujčić je već za konačan rad naznačio starije razdoblje (sarmat) nego u prethodnom priopćenju (pont). To je učinio na temelju fosilnih ostataka mastodona (izumrlog srodnika slona) koje je u međuvremenu našao u proučavanom sedimentu i koje je ispravno identificirao, a koji je sisavac prema ondašnjoj literaturi živio tijekom razdoblja sarmata (počeo prije 13,6, a završio prije 11,5 milijuna

godina). Danas se znade da je taj mastodon živio ranije pa bi Olujićeve nalaze trebalo pomaknuti na oko 19 milijuna godina starosti.

Ali uza sve to i još neke druge pojedinosti slijedi zaključak: "Charles Darwin, veliki prirodoslovac, proputovao je veliki dio svijeta, prikupljajući dokaze za svoju teoriju o evoluciji živih bića; i postao je slavan. Olujić je dokazao ideju evolucije na puževima u svega stotinjak koraka dugom koritu, u svijetu i danas nepoznatog potoka Sutine. Da je kojim slučajem bio Englez ili Francuz, i on bi stekao svjetsku slavu i postao bi znamenit (...). I da paradoks njegove tragične sudbine bude to veći, Olujić fratar i duhovnik, svojim djelom o evoluciji puževa, dokazivao je materijalističku ideološku podlogu onih koji su ga ubili" (Bulić, str. 125).

Stoga danas još više možemo žaliti što Olujićev rad nije objavljen za njegova života. Zasigurno bismo tada mogli reći da je i on na svoj način pridonio da papa Ivan Pavao II. na plenarnom zasjedanju Papinske akademije znanosti 22. listopada 1996. pred eminentnim svjetskim prirodoslovcima može s autoritetom učiteljstva reći sljedeće: "Vodeći računa o stanju znanstvenih istraživanja u ono doba, kao i vlastitim zahtjevima teologije, enciklika [*Humani generis*] je promatrala nauk o 'evolucionizmu' kao ozbiljnu hipotezu koja je dostojna istraživanja i produbljene refleksije jednako kao i protivna hipoteza (...). Danas, oko pola stoljeća nakon objave enciklike, nove spoznaje više ne gledaju teoriju evolucije kao čistu hipotezu. Vrijedno je napomenuti

činjenicu da se ta teorija progresivno nametnula pozornosti istražitelja uslijed niza otkrića koja su se dogodila u različitim znanstvenim disciplinama. Težnja istome cilju, koja nije nametnuta niti izazvana, u rezultatima istraživanja koja su poduzeta neovisno jedna od drugih, po sebi je značajan argument u korist te teorije" (*L'Osservatore Romano*, 24. listopada 1996, 6 i 7).

Zato danas ipak, s opipljivim dokazom u ruci, možemo reći da je naš Olujić, kao franjevac i svećenik u duhovnu pozivu, ali istodobno prirodoslovac otvorena i pronicljiva uma, bio znatno ispred svoga vremena. Pored toga treba imati na umu da je to najviše pokazao u grani znanosti, paleontologiji, u kojoj je zapravo bio samouk.

Nedjeljko Jukić, ofm

* * *

SERAFIN HRKAĆ, *Filozofijski rječnik latinsko-hrvatski*, (ZIRAL, knj. 122), Mostar 1999. 20 x 12 cm, 176 str.

Latinski jezik, kao povlaštenu jezik znanosti, već odavno je ispao iz upotrebe. Više nikome niti ne pada na pamet pisati znanstvene rasprave na latinskom. Život je prekratak da bi se ljudi posvetili proučavanju jezika za koji im se čini da im neće donijeti neke prednosti. Pokušaji spašavanja klasične kulture na sveučilištima, osim među studentima koji studiraju klasičnu filologiju, teško će zbog toga donijeti plod. No znanstvena baština, koju su stoljeća ostavila na latinskom ne može se mimoći u različitim granama znanosti. Upravo su nam